

Gaszifer, M. P.

A BIBLIOGRÁFIA AZ IPARI TERMELÉS SZOLGÁLATÁBAN

A szovjet könyvtárak fejlett rendszerében jelentős szerepet játszanak a műszaki könyvtárak. Hálózatuk a Szovjetunió népgazdaságának ujjaépítése idején keletkezett, amikor feltétlenül szükségessé vált, hogy az új technika, az új technológia eredményeit tanulmányozzák és bevezessék az ipari termelésbe. A következő években jelentős lendületet vett a műszaki könyvtárak tevékenysége, kifejlődött az iparnak nyújtandó tájékoztatás és bibliográfia, amely segítette az ipar dolgozóit az új technika, a haladó tapasztalatok elsajátításában és képzettségük fokozásában.

A műszaki könyvtárak módszertani irányítását az Állami Tudományos Könyvtár /Goszudarsztvennaja naucsnaja biblioteka - GNB/ látta el, amelyet a Népgazdasági Főtanács alapított. Ez a könyvtár volt a műszaki irodalom bibliográfiai központja. A harmincas évek vége felé kialakult a GNB-ben a bibliográfiai kiadványok rendszere; megjelent havonta hat referáló folyóirat a főbb iparágak területéről Novesztii tehnicesszkoj literaturu /A műszaki irodalom újdonságai/ gyűjtőcímen, továbbá az annotációkat közlő műszaki figyelőszolgálati kartoték /Tehkart/, a Tehnicesszka kniga /Műszaki könyv/ c. kritikai bibliográfiai folyóirat, a Csto csitat' rabocsemu o szvoem proizvodsztve /Mit olvasson a munkás a szakmájáról?/ című ajánló bibliográfiai sorozat, valamint téma-bibliográfiák a technika időszerű kérdéseiről, ajánló jegyzékek, plakátok.

Az ipar fejlődése a műszaki könyvtárakat új és egyre bonyolultabb feladatok elé állította. Együttal számos szervezeti jellegű nehézség is jelentkezett, amit az iparigazgatás rendszerében beállott változások idéztek elő. Az addigi népbiztosságok felosztása, ami a harmincas évek vége felé kezdődött el, együtt járt az új népbiztosságok keretében iparági központi műszaki könyvtárak szervezésével. Ezek a könyvtárak voltak hivatva az iparágak műszaki szakkönyvtárainak módszertani irányítására. A központi műszaki könyvtárak is arra törekedtek, hogy megteremtsék szakkönyvfűgyrafiai kiadványaik rendszerét. Ilyen körülmények között már nehezebb volt a GNB számára, hogy megőrizze jelentőségét módszertani és bibliográfiai központként. Kiadványainak rendszeréből fokozatosan kiváltak az egyes láncszemek, számos kiadvány megszűnt. Ennek következtében megszűnt az összehangoltság; ez a hiányosság jelentkezett még a rokon-, illetve határos iparágak műszaki könyvtárainak munkájában is. Azonos tartalmu, kis példányszámu bibliográfiák kerültek párhuzamosan kiadásra. Mindenképpen össze kellett hangolni tehát a különböző szervek könyvtárainak munkásságát, különösen a bibliográfia területén.

* * *

Az iparigazgatás 1957-ben bekövetkezett újjászervezése kedvező feltételeket teremtett az ilyen összehangoláshoz. A Szovjetunió Minisztertanácsának 1958. október 17-én kelt határozata megszervezte az Állami Nyilvános Tudományos Műszaki Könyvtárat /Goszudarsztvennaja publicsnaja naucsno-tehnicesszka kniga biblioteka

SZSZSZR - GPNTB/ és reá bista az ország valamennyi műszaki könyvtárának módszer-tani irányítását tekintet nélkül azok hovatartozására; legfontosabb feladatává pedig a műszaki könyvtárak bibliográfiai tevékenységének összehangolását tette. Ekként létrejöttek azok a reális feltételek, amelyek alapján a műszaki könyvtá-
rak egységes hálózatában a helyi irányítást a szövetségi köztársaságok, illetve a népgazdasági körzetek központi műszaki könyvtárai látják el. A GPNTB vezető szerepét a műszaki könyvtárhálózatban a párt nemrég elfogadott "A szovjet könyv-tárügy helyzete és megjavításának módjai" című határozata is hangsúlyozza.

A műszaki könyvtárak tevékenységének irányvonalait a párt XXI. kongresszu-sának és a Központi Bizottság 1959. évi júniusi ülésének határozatai szabják meg. A műszaki könyvtárak feladata, hogy segítséget nyujtsanak a termelő kollektívák-nak a kongresszus és a KB ülése határozatának megvalósításában. Ezzel kapcsolat-ban különösen megnövekszik a vállalati, intézeti, szerkesztőirodai könyvtárak szerepe. A műszaki könyvtár az üzem szerves részeként, fontos láncszem a műszaki fejlesztést elősegítő szervezetben. A műszaki tájékoztatási szervekkel, az uji-tási irodákkal, a műszaki tudományos egyesületek helyi szerveivel együtt a szak-könyvtárak is hozzájárulnak a termelés növeléséhez, tökéletesebbé tételéhez, még-pedig a műszaki sajtó és a dokumentációs szolgáltatások sokoldalú felhasználásá-nak biztosítása révén.

VÁLLALATI KÖNYVTÁRAK

Nagy a jelentősége a vállalati könyvtárnak, amely közvetlen támogatást nyujt a munkások és mérnökök kollektívájának. E könyvtárak munkájának alapja a közre-működés a hétéves tervben kijelölt üzemi feladatok megoldásában. A könyvtár egész tevékenységét alárendeli a vállalat időszerű feladatai egészében és minden rész-letében való megoldásának. E feladatok elsősorban a könyvtár munkatervében jutnak kifejezésre. Kitűzésükben segítséget nyujtanak a vállalat műszaki vezetői, a pártvezetőség és a vállalat összes dolgozó.

A könyvtárnak figyelembe kell vennie mindazokat az intézkedéseket, amelyek a termelés további fejlődését meghatározzák: a komplex gépesítést, az automatizá-lást, a termelés új technikájával való felszerelését, a technológia megváltosta-tását és tökéletesítését, új termelési eljárások elsajátítását, a termelési fo-lyamatok ésszerűsítését. Meg kell könnyíteniök az olvasónak, hogy hozzájuthasson minden számára szükséges anyaghoz.

A könyvtár dolgozói fordítsanak különös figyelmet az időszerű kérdések iro-dalmának és bibliográfiájának kiválóztatására, s ennek a könyvtár bibliográfiai apparátusában való tükrözésére. A bibliográfiai anyag felkutatására szolgálnak a nemzeti bibliográfia kiadványai: a "Bibliografija Szovetszkoj Bibliografii" /A szovjet bibliográfiák bibliográfiája/, a Knizsnaja Letopisz' /nemzeti könyvbib-liográfia/ és a Letopisz' Zsurnal' nüh Sztatej /folyóiratrepertórium/. Ezen felül meg kell szervezni a nyomtatásban meg nem jelent bibliográfiák cseréjét egynemű, vagy rokonjellegű vállalatok könyvtárai között. A katalógusokban és bibliográ-fiai kartoték-nyilvántartásokban külön kell csoportosítani azt az irodalmat, ami a vállalat soronkövetkező feladatainak megoldásához segítséget nyujthat. A leg-fontosabb kérdésekről témakartotékokat kell összeállítani; ezekbe fel kell venni a témára vonatkozó minden kiadványt, tekintet nélkül arra, hogy könyvről, brosu-

ráról, gyűjtemény, folyóirat- vagy hírlapcikkéről, szabványról, szerzői tanúsítványról, ipari katalógusról, műszaki fordításról, termelési utasításokról, gép-leírásokról, kivonatokról vagy figyelőkartonokról van szó. A témakartotékokról tájékoztatni kell azokat a műhelyeket vagy laboratóriumokat, amelyek érdeklődhetnek iránta.

Különös figyelmet szentelnek vállalati szakkönyvtárak a műszaki irodalom újdonságait ismertető folyó bibliográfiai tájékoztatásnak, szűk szakterületek irodalmának, ami a vállalat dolgozóit érdekli. A szakkönyvtárak most szervezik meg gyarapodási jegyzékeik kiadását. A jegyzékekben külön fejezetet szentelnek az időszerű műszaki kérdésekre, a vállalat tervfeladataira vonatkozó szakirodalomnak. A zlatouszti Sztálin Kohászati Művek, a dnyepropetrovszki Petrovszkij Kohászati Művek műszaki könyvtárai pl. felhasználják a kohászati Központi Műszaki Könyvtár értesítőjét az új szakirodalomról való tájékoztatáshoz, de kiegészítik egyéb kérdések irodalmával is, ami csak a vállalat dolgozóit érdekli.

Az új szakirodalomról gyakran a nagy példányszámban megjelenő üzemi újságokban tájékoztatják a dolgozókat. A bakui Olajipari Vállalat az üzemi rádióhálózat útján ismerteti a frissen beérkezett újdonságokat. A Luszvenszki Kohászati Művek könyvtárának olvasóit plakátok tájékoztatják az új műszaki kiadványokról.

Számos műszaki könyvtár bevezette, hogy új beszerzéseit közvetlenül bemutatja olvasóinak. A legfontosabb termelő részlegek, a tervezőirodák, a vezetők, a legkiválóbb munkások sajátos, különleges igényeiknek megfelelő jellegű tájékoztatást kívánnak. Itt különösen szoros kapcsolatra van szükség a könyvtáros és az olvasók között, a könyvtárosnak ismernie kell érdeklődési körüket és igényeiket, úgyesen kell részükre az anyagot megválogatnia és állandóan ellenőriznie kell az anyagok kiválogatásának helyességét és felhasználását.

A tájékoztató és bibliográfiai munkát kiegészíti az állomány szabadpolc-rendszerű elhelyezése. A szabadpolc-rendszer megszervezése ugyan meghaladja a bibliográfiai munka kereteit, mégis szoros kapcsolatban van vele: a bibliográfiai kiadványokban, a folyó tájékoztatás során rá kell mutatni a könyvtár állományának azon részére, amelynek tanulmányozása ajánlatos az olvasók számára. Számos esetben a bibliográfiai tájékoztatás kollektív jellegű: egészében érinti a vállalat vagy egy-egy részleg valamennyi dolgozóját.

Új gépek beindítása, vagy a gyártástechnológia megváltoztatása esetén a könyvtárnak tájékoztatnia kell a vállalat dolgozóit, hogy az új feladatok eredményes megoldásához milyen irodalommal kell megismerkedniük. Ilyen esetekben nemcsak különféle jellegű és színvonalu anyagokat válogatnak ki a különféle szakmájú és képzettségű dolgozók részére, hanem különféle módszerekkel ajánlják ezeket. Nagy segítséget jelentenek a könyvtár számára az ajánló bibliográfiák, amelyeket a munkások között kioszthatnak.

Sajnos el kell ismernünk, hogy még nem minden műszaki könyvtár terjeszti aktívan a termeléssel kapcsolatos irodalmat a munkások között. Pedig a szakma elsajátításában és a továbbképzésben rendkívül fontos szerepe van az ajánló bibliográfiáknak. Az egyes szakmák munkásai számára jól összeállított ajánló bibliográfia a szakmai önképzés sajátos tanterve és programja.

Nem kevésbé értékesek azok az ajánló bibliográfiák, amelyek az új technikát

és a legjobb termelési tapasztalatokat ismertető irodalmat népszerűsítik. Ilyen bibliográfia igen kevés van, ez pedig korlátokat szab a vállalati könyvtárak tevékenysége elé. A műszaki könyvtárosok azonban maguk is gyűjtenek erejükhez képest termelési irodalmat a munkások és a műszaki dolgozók számára és felhasználják a bibliográfiai tömegpropaganda valamennyi bevált módszerét: az irodalmi szemléket, a plakátokat, a kiállításokat.

A műszaki szakkönyvtárak segítséget nyújtanak a termelésben legkiválóbb dolgozóknak, az ujitóknak és ésszerűsítőknak, a kommunista munkabrigádoknak. Ezek számára egyéni és csoportos olvasóterveket készítenek, tanácsot adnak a műszaki irodalom és dokumentációs anyag kiválasztásának kérdéseiben. A könyvtárak tevékeny részt vesznek a mérnökök vezetésével működő szakirodalmi olvasóköri szervezésében.

Terjedelmes, szerteágazó és bonyolult bibliográfiai munkát a könyvtár csak két előfeltétel teljesítése esetében tud végezni: egyrészt be kell vonnia ebbe a munkába a termelésben résztvevő munkásokat és szakembereket, másrészt pedig támaszkodnia kell más könyvtárak bibliográfiai tevékenységének eredményére. A műszaki könyvtárak olvasóik közül toborozzák a képzett szakembereket és tapasztalt munkásokat, akik értékes segítséget nyújtanak a könyvtárnak bonyolult bibliográfiai tájékoztatások összeállításában, anyagnak a folyó műszaki tájékoztatási kiadványokból való kiválogatásában, annotálásban, referálásban és a műszaki irodalom tömegpropagandájának megszervezésében. Az eredményes dokumentációs apparátus megteremtésében, bibliográfiák beszerzésében egyre hathatósabb segítséget kapnak a szakkönyvtárak a nagy műszaki könyvtáraktól. Valamennyi szakkönyvtár ellátása olyan anyaggal, amely elősegíti a termelés szolgálatában álló bibliográfiai munkájukat, egyik előfeltétele egységes műszaki bibliográfiai terv összeállításának.

INTÉZETI KÖNYVTÁRAK

A vállalati könyvtárhoz hasonlóan a kutató-, szerkesztő-és tervezőintézeti könyvtár is szerves része annak az intézménynek, amelyet kiszolgál. Bibliográfiai tevékenysége hasonló jellegű, mint a vállalati könyvtáraké: tartalmát szintén az intézet tervében szereplő feladatok határozzák meg. Vannak azonban e könyvtárak tevékenységének bizonyos sajátos jellemvonásai is. Az olvasók kérésére összeállított irodalomjegyzékek, az egyének és csoportok részére szolgáltatott folyó tájékoztatás anyaga még szakosítottabb jellegű, mint a vállalatokban. A témák néha olyan szűkkörűek, hogy a szóbanforgó intézményen kívül azzal másutt nem foglalkoznak. Ilyen esetben persze nem lehet máshol készített bibliográfiákra számítani.

Néha egyes kutató- vagy tervezőintézetek könyvtárainak különösen bonyolult tájékoztatást kell adniuk adatokról, valamely berendezés jellemzőiről, konkrét adatokat valamely találmány történetéről, műszaki-gazdasági mutatószámokról, statisztikai adatokról. Ehhez különösen gondosan szerkesztett dokumentációs nyilvántartásokra van szükség. A szokásos kartotékok és a kézi-könyvtár mellett egyéb gyűjteményeket állítanak össze különféle témakörökből: kivágás gyűjtemény hirlapokból és folyóiratokból, rajzok, vázlatok stb. A tematikus tervben szereplő legidősebb kérdésekről ugynevezett "előzetes" dokumentációs anyagot állítanak össze, hogy mire az olvasó jelentkezik igényével, már rendelkezésre álljon

gondosan összeválogatott dokumentációs anyag.

A tudományos kutató és tervező intézetek könyvtárai a megfelelő iparág vállalati szakkönyvtárai rendelkezésére bocsátják bibliográfiai anyagaikat. Egyes esetekben pedig a vállalati szakkönyvtárak fordulnak az intézeti könyvtárakhoz, különösen ha a felvetett kérdés igen bonyolult. A tudományos intézetek bibliográfiai anyagának a vállalati könyvtárak rendelkezésére bocsájtása előmozdítja a tudományos kutatás eredményeinek alkalmazását a termelési gyakorlatban, a haladó műszaki gondolatok terjesztését. Így szolgálja a bibliográfia a tudomány és termelés alkotó kapcsolatát.

A műszaki tudományos intézetek keretében biztosítva vannak a legkedvezőbb feltételek szakbibliográfiák kidolgozásához: gondosan összeválogatott, szorosan az intézet feladatköréhez alkalmazkodó könyvállomány és dokumentációs anyag, jól szervezett dokumentációs nyilvántartások, kiválóan képzett szaktanácsadók bevonásának lehetősége. Viszont megfelelő kiadási lehetőség híján sok így készült szakbibliográfia nem kerül nyilvánosságra. Pedig a rokonprofilu intézmények széles körben fel tudnák azt használni, ha kellő példányszámban rendelkezésre állana.

GAZDASÁGI TÁJEGYSÉGEK KÖNYVTÁRAI

A műszaki könyvtárak bibliográfiai tevékenységének keretében különös jelentősége van a gazdasági tájegységek és szövetségi köztársaságok központi műszaki könyvtárainak, a különféle minisztériumok és hatóságok könyvtárainak, az Állami Nyilvános Tudományos Műszaki Könyvtárnak és fiókjainak. A gazdasági tájegységek központi műszaki könyvtárait a Szovjetunió Minisztertanácsának 1958. október 17-i határozata alapján szervezték. A központi műszaki könyvtár szakmai központja a különféle típusu műszaki könyvtáraknak, módszertanilag irányítja őket, összehangolja tevékenységüket, gondoskodik a több iparágat érintő olvasói és dokumentációs igények kielégítéséről. Több iparágat kiszolgáló központi műszaki könyvtár már működik ugyan a gazdasági tájegységek tulnyomó részében, de erejük, lehetőségeik nem egyformák. Jól szervezett, tevékeny műszaki könyvtárak mellett vannak még gyengén működő könyvtárak is.

A gazdasági tájegységek központi műszaki könyvtárainak fő feladata a területükön lévő vállalati és intézeti szakkönyvtárakban folyó bibliográfiai munka összehangolása és tervezése. A népgazdasági tanácsok központi könyvtárainak figyelemmel kell kíséreniük a szakkönyvtárak által végzett minden bibliográfiai munkát. A népgazdasági tanácsok központi könyvtárai által összeállítandó tervbe elsősorban azokat a bibliográfiai munkákat kell felvenni, amelyek széleskörű érdeklődésre tarthatnak számot, mert túllépi egy vállalat vagy tudományos intézet kereteit. Fel kell venni a tervbe a legjelentősebb tájékoztatásokat, bibliográfiákat, témakartotékokat. A központi könyvtár arra törekszik, hogy kiküszöbölje a párhuzamosságot a bibliográfiai munkában. Ha több könyvtár ugyanaból a tárgyból kíván bibliográfiát készíteni, célszerű, hogy a bibliográfiát e könyvtárak közösen szerkesszék, mert így a szóban forgó műszaki kérdésről sokoldaluan megvilágított anyagot állíthatnak össze.

A népgazdasági tanács központi könyvtára a bibliográfiai tevékenység összehangolása során egyuttal azt is megállapítja, hogy mely fontos témák bibliográfiai hiányoznak a vállalati

dasági tájegység összesített bibliográfiai tervébe. E témák kidolgozása a tájegység központi műszaki könyvtárának egyik fő feladata.

A népgazdasági tanács központi könyvtárának bibliográfiai munkája egyrészt az olvasók közvetlen kiszolgálásából, másrészt az önálló bibliográfiai tevékenységet nem folytató vállalati szakkönyvtáraknak nyújtott segítségből áll. A gazdasági tájegység központi könyvtárának tájékoztatási munkáját szintén úgy kell megtervezni, hogy ne csak saját olvasóinak igényeit elégítse ki, hanem a hozzátartozó szakkönyvtárak igényeit is. Számos népgazdasági tanács központi könyvtárát lehetne felsorolni, amelyek tájékoztatást nyújtanak vállalati szakkönyvtárak részére. Így például a Sztálingrádi Műszaki Könyvtár bibliográfiai jegyzéket állított össze gyalupadokról a Sztálingrádi Traktorgyár számára, a sűrített levegő-hálózat víz- és olajsűrűiről a "Gidroelektrosztroj" számára, a Gorkiji Műszaki Könyvtár pedig szárnylapátos hajókról a "Krasznoe Szormovo" gyár számára, az üzemen belüli szállításról pedig a Gorkiji Autógyár számára.

Az irodalomról nyújtott folyó tájékoztatás keretében a terület iparának szükségleteit és igényeit tartják szem előtt a népgazdasági tanácsok központi könyvtárai. Célszerű, ha a gyarapodási jegyzékekben külön csoportosítják az egyes fejezeteken belül a területen fejlődő iparágak irodalmát. A gazdasági tájegységek központi műszaki könyvtárai csoportos, illetve egyéni tájékoztatást szolgáltatnak egyes vállalatoknak, melyeknek könyvtárai ilyen munkát nem végeznek.

Egyes műszaki tudományágak bibliográfiájának összeállítása mellett a népgazdasági tanácsok központi könyvtárai több tudományág határterületére kiterjedő bibliográfiákat is készítenek és tevékeny tömegpropagandát folytatnak a termelésben foglalkoztatott dolgozók között a legkülönbözőbb módszerekkel. A Harkovi Népgazdasági Tanács Központi Könyvtára például rendszeres szemléket tart a legfrissebb műszaki irodalomról. A Cseljabinszki Népgazdasági Tanács Központi Könyvtára a műszaki tudományos egyesületekkel és a központi műszaki tájékoztatási irodával karöltve "kérdéss - felelek" estéket rendez egyes fontos termelési kérdésekről. Kiállításokon mutatják be az új szerzeményeket, a szóban forgó terület termelési problémáinak megfelelő csoportosításban. Az olvasók számára nagyon hasznosak ezek a tematikus kiállítások.

Amikor a Népgazdasági tanács központi műszaki könyvtára a téma- és ajánló-bibliográfiák tárgyát megválasztja, figyelembe veszi a kérdés időszerűségét és feldolgozottságának mértékét, valamint jelentőségét a helyi vállalati és intézeti könyvtárak számára. Különös figyelmet fordítanak a terület további fejlődése számára fontos és több iparágat érintő problémákra.

A novoszibirszki, karagandai, gorkiji és még számos más gazdasági tájegység központi műszaki könyvtára bibliográfiáit nyomtatásban teszi közzé, hogy széles körben terjeszthetők és felhasználhatók legyenek. Nem vitás, hogy minden műszaki könyvtárnak arra kell törekednie, hogy bibliográfiai kiadványait felvegyék a népgazdasági tanács és a helyi kiadóvállalat kiadási tervébe. Különösen fontos a legjobb termelési tapasztalatokról és a haladó technológiáról szóló és helyi szemléltető példákat bemutató szakirodalom ajánló jegyzékeinek kiadása.

A gazdasági tájegység központi műszaki könyvtárának tájékoztatási rendszerét a terület műszaki könyvtárai részéről megnyilvánuló igények alapján kell megszere-

vezni. Feltétlenül szükség van a terület termelési profiljának megfelelő általános szakirodalom kartoték-nyilvántartására. Jelentősek a vidék ipari profiljának megfelelő központi katalógusok külföldi szakirodalomról és a műszaki könyvtárakban készült kiadatlan bibliográfiák. A tájékoztatási dokumentációs anyag állományát széles körben és rendszeresen kell fejleszteni, mind általános műszaki kiadványokkal, mind pedig a terület termelési profiljának megfelelő kiadványokkal. A népgazdasági tanácsok központi műszaki könyvtárai legyenek a terület iparának bibliográfiai központjai.

IPARÁGI KÖZPONTI KÖNYVTÁRAK

Az iparági szakbibliográfiai munka magas színvonalát a könyvtárak ágazati szakosítása biztosítja. A műszaki könyvtárak rendszerében fontos szerepe van az iparági központi műszaki könyvtáraknak /Central'nye otraszlevüe naucsno-tehnicseszkie biblioteki - CNTB/. A tudományos kutatóintézetek könyvtáraihoz hasonlóan ezek a könyvtárak is rendelkeznek az iparági szakbibliográfiák összeállításához szükséges olyan eszközökkel, mint szakosított állomány, amely megfelel az ipar profiljának, dokumentációs nyilvántartások, az iparág tematikáját jól ismerő képzett bibliográfusok, kiváló tanácsadó szakemberek.

A műszaki könyvtárhálózatban elfoglalt helyzetüket tekintve két csoportra oszthatjuk az iparági központi műszaki könyvtárakat. Az első csoportba tartoznak az egy-egy iparág műszaki könyvtárainak élén álló központi könyvtárak /Közlekedés és Postaügyi Minisztérium, a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő vegyipari bizottság és hajóipari bizottság központi könyvtára/. A második csoportot viszont a GPNTB ágazati fiókjai alkotják /Szénbányászati, Olajipari, Szinesfémkohászati, Vaskohászati Központi Könyvtár stb./ Ezek a könyvtárak eredetileg az azóta megszűnt ipari minisztériumok központi könyvtárai voltak.

Az első csoportba tartozó iparági könyvtárak önállóan adnak ki bibliográfiákat a hálózatukhoz tartozó könyvtárak részére. A második csoportba tartozó iparági könyvtárak bibliográfiai munkájának bele kell illeszkednie a GPNTB kiadványtervébe. Ez a kiadási rendszer még nem alakult ki teljes egészében, egyes fiókintézetek még a régi formában teszik közzé kiadványaikat.

Egyes központi műszaki könyvtárak fejlett bibliográfiai kiadványrendszert alakítottak ki. Így például jóminőségű folyó bibliográfia elégíti ki a vasuti közlekedés dolgozóinak igényeit. A Közlekedés és Postaügyi Minisztérium Központi Könyvtára havonta bocsátja ki bibliográfiai értesítőit, amelyek anyagát évente kumulálja. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a központi műszaki könyvtárak bibliográfiai tevékenysége egészében véve nincs még kellő pontossággal megszervezve. A tervezés még nem éri el a kellő színvonalat, nem alakult ki még a kiadványok jól átgondolt rendszere. Sok párhuzamos kiadvány készül még kiváltképp a gépiparban, de van még sok "fehér folt", vagyis olyan iparágak és témák, amelyek irodalmát a folyó bibliográfia nem dolgozza fel.

A központi műszaki könyvtárak folyó szakbibliográfiai tájékoztató munkája területén rendet kell teremteni, egységes tervet kell készíteni. El kell határolni a könyvtárak tevékenységét ezen a területen, egységes módszert kell kidolgozni a bibliográfiák szerkesztésére. E kérdések megoldása a GPNTB egyik legfontosabb kötelessége. A valamennyi iparág irodalmát felölelő bibliográfiai tájékoztató

tás egységes rendszerének megteremtése - ez a műszaki könyvtárak alapvető feladata. Jelentős szerepük van e téren az iparági központi műszaki könyvtáraknak. Részt vesznek az egyes iparágak irodalmát széles körben felölelő bibliográfiai bulletinek összeállításában, melyeket egységes módszerekkel, egységes terv szerint kell kiadni: tartalmuknak együttesen fel kell ölelnie minden iparág irodalmát. Az iparági központi műszaki könyvtárak képzett bibliográfusai bekapcsolódnak az iparág számára készülő nyomtatott figyelőkartonok /Tehkart/ annotációinak elkészítésébe.

Ezen felül számos iparági központi könyvtár készít időszeri problémákról szakbibliográfiát. Így például a Vaskohászati Központi Könyvtár a főbb kohászati termelési ágakról /nyersvasgyártás, acélgyártás, hengerlés/ adott ki néhány bibliográfiát; a Szinesfémkohászati Központi Könyvtár az ércek komplex felhasználásáról és a gáztisztításról, a Közlekedés és Postaügyi Minisztérium Központi Könyvtára az élenjáró közlekedési technikáról. Sok iparágban viszont hiányoznak ilyen bibliográfiák. A szakbibliográfiákat is a folyó bibliográfiákhoz hasonló egységes terv szerint kellene kidolgozni, amelyben döntő szerepet kell játszaniuk az iparági központi könyvtáraknak.

Még egy fontos szakasza van az iparági központi könyvtárak bibliográfiai munkájának: ajánló bibliográfiák kiadása ipari munkások számára. Az ajánló bibliográfiák rendeltetése különböző lehet: egyik csoportjuk a szakma elsajátításához, ill. a továbbképzéshez nyújt segítséget, a másik csoport az új technikát, és a legjobb technológiát népszerűsíti, a harmadik pedig a legjobb termelési tapasztalatokat általánosítja és terjeszti. A központi könyvtárak eddig leginkább az egyes szakmák elsajátításához készítették bibliográfiákat. Tevékeny szerepet játszott e téren a Vaskohászati Központi Könyvtár és a Közlekedés és Postaügyi Minisztérium Központi Könyvtára. Számos hasonló jellegű bibliográfiát adott ki a Textilipari, a Bőrlajipari és még néhány más iparág központi könyvtára. Persze még nem minden iparági központi könyvtár készít oktatási célokra ajánló bibliográfiákat, de még az ilyen tevékenységet végző könyvtárak között is sok az eltérés, hiányzik a módszertani egységesítés.

Az új technika terjesztését szolgáló ajánló bibliográfiának sokkal jelentősebb helyet kell elfoglalnia az iparági központi könyvtárak munkájában. A bibliográfiák tematikáját jól át kell gondolni és meg kell alapozni. Kevés a kiemelkedő termelési tapasztalatot általánosító és terjesztő bibliográfia is.

Az iparági központi könyvtárakban rendszerint biztosítva vannak a legmegfelelőbb előfeltételek egy meghatározott iparág irodalma bibliográfiájának készítéséhez. E könyvtárak segítséget nyújtanak a vállalati szakkönyvtáraknak tájékoztatási munkájukhoz, ha a feladattal a helyszínen nem tudnak megbirkózni. Éppen ezért a központi könyvtáraknak jó dokumentációs nyilvántartásokat és dokumentációs gyűjteményeket kell összeállítaniuk az iparág profiljába tartozó bibliográfiai anyagokból és kézi könyvekből.

ÁLLAMI NYILVÁNOS TUDOMÁNYOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR (GPNTB)

A műszaki könyvtárak hálózatának élén, mint azt már említettük, az Állami Nyilvános Tudományos Műszaki Könyvtár /GPNTB/ áll. A GPNTB a műszaki könyvtárhálózat módszertani központja és a Szovjetunió Minisztertanácsának 1958. október 17-i határozata alapján felelős a műszaki könyvtárak bibliográfiai munkájának

szervezéséért. A GPNTB a műszaki bibliográfiai tevékenység központja; e feladata nyer kifejezést bibliográfiai összeállításában és közreadásában a műszaki könyvtárhálózatok, ill. az iparági központi könyvtárak hatáskörébe nem tartozó könyvtárak számára.

A GPNTB másik feladata, hogy összehangolja a műszaki könyvtárak bibliográfiai munkáját, egységes központi bibliográfiai kiadványtervet állítson össze az egész ország vagy egyes gazdasági vidékek számára fontos időszerű népgazdasági problémákról. Az SzKP Központi Bizottságának határozata a GPNTB-re, az iparági és a szakkönyvtárakra bizta, hogy biztosítsák "a tervszerű kurrens bibliográfiai munka végzésének lehetőségét a megfelelő tudományág, technikai, illetve népgazdasági ágazat területén a különböző olvasókatételek számára; meg kell szervezni a nagy tömegeket foglalkoztató szakmák dolgozói számára az új könyvekről szóló rendszeres tájékoztatást; biztosítani kell a tervszerű munkát a kurrens, retrospektív és témabibliográfiák készítése terén." *

A GPNTB további feladata a műszaki irodalom bibliográfiájával kapcsolatos szervezeti és módszertani kérdések megoldása. A GPNTB által összeállítandó egységes bibliográfiai tervben szerepelniük kell általános és iparági műszaki bibliográfiáknak is, mégpedig műfajonként csoportosítva /folyó, lezárt ill. ajánló bibliográfia/. A terv feltünteti a bibliográfiai kidolgozásáért felelős szervezeteket is.

A GPNTB állítja össze az egész műszaki bibliográfiai munka alapját képező bibliográfiaikat. Ide tartozik az új irodalmat ismertető folyó bibliográfia a szovjet irodalomról: "Bibliograficeszkij ukazatel' tekucszej otecsestvennoj literaturu /BUTOL/ és a külföldi irodalomról, az utóbbi esetben figyelőkartonok formájában /Tehkart/. A két kiadvány egyike sem elégíti még ki teljes mértékben az ipar dolgozóit. A BUTOL csak egyes iparágak irodalmát öleli fel /bányászat, energetika, kohászat és gépipar/ és jelentős késéssel jelenik meg. A Tehkart pedig elsősorban könyvtári belső használatra készül.

A GPNTB elsősorban feladata referáló folyóiratok egységes rendszerének és széleskörű irodalmat felölelő figyelőkartonszolgálatnak a megteremtése. Ezen kiadványok kidolgozásába célszerű bevonni az iparági központi könyvtárakat is. Kiadásuk csak akkor oldható meg sikeresen, ha működik egy szervező központ, amely kidolgozza a válogatás és a feldolgozás módszereit, végzi a szerkesztést és gondoskodik a kiadványok tervszerű megjelentetéséről.

Ami a lezárt bibliográfiaikat illeti, célszerű, ha a GPNTB magára vállalja az utolsó öt év anyagának összeállítását a könyvtárak által kiadott bulletinekben szereplő adatok alapján. Készítsen ezenfelül a GPNTB bibliográfiaikat különféle kiadványtípusokról: műszaki kézikönyvekről, műszaki folyóiratokról stb.

Az ajánló bibliográfiaik tekintetében a GPNTB fontos feladata, hogy az egyes szakmák elsajátítását elősegítő kiadványsorozatokat készítsen. Ehhez figyelembe kell venni az egyes iparágak legfontosabb szükségleteit, egyeztetni kell a szerkesztési módszereket és a kiadványok sorrendjét az iparágak irányító szervével. Foglalkozik a GPNTB az új technikát és a legfejlettebb technológiát terjesztő ajánló bibliográfiaik kiadásával is, különösképpen a széleskörű érdeklődésre számot

* Könyvtári Figyelő. 5. évf. 1959. 8. sz. 6-7.p.

tartó kérdésekről, mint például a termelés gépesítése és automatizálása, a termelőberendezések korszerűsítése, a termelési folyamatok intenzivizálása stb.

Központi jellegének megfelelően széles profilu dokumentációs nyilvántartásokat szervez a GPNTB, hogy valamennyi iparág és műszaki tudományág igényeit ki tudja elégíteni. Feladata még, hogy tanulmányozza és alkalmazza a dokumentáció legújabb eljárásait, különös figyelmet szentelve a gépi dokumentációnak.

Hogy a GPNTB valóban valamennyi műszaki könyvtár olyan irányító központjává válhasson, amely az ipari termelés minden ága dolgozóinak szolgálatába állhasson, kiterjedten kell tanulmányoznia, terjesztenie és felhasználnia a legjobb műszaki könyvtárak tapasztalatait.

Nem kevésbé fontos, hogy a GPNTB rendszeresen foglalkozzék a kiadványokat összeállító bibliográfusokkal, képzésükkel és továbbképzésükkel. Külön feladata a könyvtárnak, hogy az olvasók között terjessze a bibliográfiai műveltséget, rászoktassa őket a bibliográfiák önálló használatára.

V I N I T I

Az ipari dolgozók bibliográfiai igényeinek kielégítésére a műszaki könyvtárakon kívül még számos más intézmény és szervezet is szolgál. Munkájuknak bele kell illeszkednie a műszaki bibliográfiai kiadványok rendszerébe. 1953-ban indult meg a VINITI referáló folyóiratainak kiadása. Ezekre a referáló folyóiratokra jellemző, hogy tulteng bennük a külföldi irodalom. A kiváló képzettségű tudományos dolgozók számára a referáló folyóiratok igen értékesek, a tudományos dolgozók széles körben fel is használják azokat. Az ipari szakemberek számára azonban ezek a kiadványok bonyolultak. A hazai termelési műszaki irodalom nem is tükröződik bennük teljes egészében. A megjelenés késedelme, amit a kiadványok hatalmas terjedelme és az irodalom referálása indokol, jelentős mértékben csökkenti értéküket az ipari dolgozók számára,

Sokkal inkább becsülik az ipari szakemberek az "expressz-információt", amit ugyancsak a VINITI ad ki. Ezen kiadvány sorozatait, amelyek egészen szűk szakterületet ölelnek fel, jól felhasználják a műszaki könyvtárakban. A felhasználható irodalom gondos válogatása, elég részletes tartalmi ismertetése, a szükséges illusztrációk közlése hasznos tájékoztatási forrássá teszik az "Expressz-információt".

A műszaki bibliográfia sajátos részét alkotják a szerzői tanusítványok, szabadalmak, szabványok. A szerzői tanusítványok folyó bibliográfiáját a Minisztertanács mellett működő Szabadalom- és Találmányügyi Bizottság teszi közzé az annotált "Bjulleten" izobretenij"-ben. Az Össz-szövetségi Műszaki Szabadalmi Könyvtár a szabadalmi osztályozásnak megfelelő csoportosításban közli a szabadalmak és szerzői tanusítványok bibliográfiáját; mindegyik kötet több év anyagát öleli fel 1896-tól kezdődően. Az érvényben lévő szabványok jegyzékét a Szabványügyi Bizottság adja ki. Ezekre a kiadványokra különösen olyan esetekben van szükség, amikor ezen speciális kiadványfajták teljes bibliográfiáját kell összeállítani. Egyáltalán nem teszik azonban feleslegessé szerzői tanusítványok, szabadalmak és szabványok jegyzékeinek közzétételét az általános műszaki bibliográfiai folyóiratok-

ban.

A lezárt műszaki bibliográfiák összeállításában műszaki tudományos egyesületek és az iparági kiadványvállalatok is részt vesznek. Egyes műszaki kiadványvállalatok rendszeresen közlik kiadványaik bibliográfiáját. Ezeket a kiadói bibliográfiákat is felhasználják a műszaki könyvtárak tájékoztató munkájukban.

Munkásokhoz szóló ajánló bibliográfiaként jól felhasználhatjuk egyes általános gyűjtőkörű nagykönyvtárak kiadványait is. Ezek a könyvtárak, amellet, hogy általánosan népszerűsítik a műszaki ismereteket, az egyes szakmák munkásai számára is dolgoztak ki bibliográfiákat. Hogy az elmúlt években az általános gyűjtőkörű könyvtárak is kiadtak ilyen ajánló bibliográfiákat, azzal indokolható, hogy a műszaki könyvtárak munkája e téren egyáltalán nem volt kielégítő. A műszaki könyvtárak által az ipari munkások számára készített ajánló bibliográfiák feleslegessé teszik a közművelődési könyvtárak ilyenirányú párhuzamos munkáját.

A műszaki irodalomról szóló tájékoztatás számára a műszaki szaklapok biztosítják a legnagyobb nyilvánosságot. Az SZKP KB 1940 évi határozata "Az irodalmi kritikáról és a bibliográfiáról" hangsúlyozza a folyóiratok szerepét az irodalom propagálásában. Csakhogy ezideig még nem minden műszaki folyóirat közöl bibliográfiát, sőt a cikkbibliográfiát is csak kis mértékben alkalmazzák. A műszaki könyvtárak nyújtsanak segítséget a szakmai folyóiratoknak a bibliográfiai rovatok megszervezésében és kiszélesítésében.

A jól megszervezett műszaki bibliográfiai rendszer nagy segítséget nyújthat az ipar dolgozóinak az új technika elsajátításához és az élenjáró tapasztalatok megismeréséhez. A termelés bibliográfiai szolgálatának az a célja, hogy feltárja megismertesse valamennyi munkással és műszaki dolgozóval a haladó műszaki gondolatokat, a legjobb tapasztalatokat, mihelyt azok megjelennek. Nagyon fontos, hogy ezt a munkát pontosan végezzék és szorosan összekapcsolják a termelés konkrét feladataival és szükségleteivel.